

Т. Г. Затонацька

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економічної кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, завідувач відділу фінансово-економічного прогнозування Науково-дослідного фінансового інституту ДНУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, tzatonat@ukr.net

Д. Є. Мартинович

кандидат економічних наук, асистент кафедри економічної кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, d.martynovych@gmail.com

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан інституційного забезпечення публічних закупівель в Україні, механізми оцінки їх ефективності та чинне профільне законодавство ЄС. Розглянуто основні перешкоди на шляху підвищення останньої, серед яких зменшення відсотка відкритих торгів на користь закупівель у одного учасника, скорочення частки публічних закупівель у ВВП, низький рівень присутності іноземних компаній на відповідному ринку України, обмежений доступ до повної статистичної інформації про такі закупівлі та відсутність механізмів оцінки найкращої тендерної пропозиції, що ускладнює аналіз ефективності ринку. Надано пропозиції щодо вдосконалення способу оцінки економії бюджетних коштів під час здійснення публічних закупівель шляхом встановлення якісних факторів при виборі кращого варіанта, ступеня конкуренції виконавців у ході закупівель за секторами економіки, міри здійснення замовлень тощо. Побудовано модель, що визначає вплив обсягу таких закупівель на економічне зростання країни, в основу якої покладено розширену виробничу функцію з урахуванням їх обсягу. Вказаний підхід допоможе оцінити прямі й непрямі економічні ефекти, раціонально використовувати державні ресурси та спрямовувати їх на пріоритетні напрями розбудови національного господарства. Обґрунтовано доцільність розроблення й надання у вільний доступ механізмів вибору найкращих пропозицій для різних процедур, враховуючи низку якісних показників; зниження вимоги при виборі найприйнятнішого варіанта державно-приватного партнерства та підтримання укладення концесійних угод; сприяння відкриттю ринку публічних закупівель у рамках асоціації з ЄС; полегшення доступу представникам малого й середнього бізнесу до участі в тендерах; втілення інноваційних рішень у сфері публічних закупівель.

Ключові слова: державна допомога, публічні закупівлі, ефективність публічних закупівель.

Форм. 1. Рис. 2. Табл. 2. Літ. 16.

Tetiana Zatonatska

Dr. Sc. (Economics), Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, tzatonat@ukr.net

© Затонацька Т. Г., Мартинович Д. Є., 2017

Daryna Martynovych

*Ph. D. (Economics), Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
d.martynovych@gmail.com*

INSTITUTIONAL SUPPORT OF PUBLIC PROCUREMENT AND ITS IMPACT ON THE GROWTH OF THE NATIONAL ECONOMY

Abstract. The paper analyzes the current institutional support for public procurement in Ukraine, existing mechanisms for evaluating its effectiveness and EU legislation that regulates this sector. The main obstacles to improving the efficiency of public procurement in Ukraine are a reduction in the share of open bidding for procurement of one participant, the declining share of public procurement in GDP, low presence of foreign companies in the relevant market of Ukraine, limited access to the full statistical data on public procurement and lack of mechanisms for evaluating the best bid, which complicates the analysis of market efficiency. To improve the existing methods of evaluating the effectiveness of public procurement, it is necessary to identify the qualitative factors when selecting the best bid, e.g. the level of competition among contractors in the procurement process by sectors of the economy, the level of orders fulfillment, etc. The authors suggest a model that determines the impact of the volume of public procurement on the country's economic growth based on the extended production function given the volume of public procurement. Such a methodology allows assessing direct and indirect economic effects, using public resources efficiently and directing them into priority areas of the national economy. The authors substantiate the need to develop and introduce free access mechanisms for selecting the best bids in public procurement for various procedures, including a number of quality indicators; to reduce the requirements in choosing the best option in the framework of public-private partnerships and support the conclusion of concession agreements; to promote the opening of public procurement market within the association with the EU; to facilitate access for small and medium enterprises to participate in tenders and implement innovative solutions in the field of public procurement.

Keywords: state aid, public procurement, efficiency of public procurement.

JEL classification: H57, H61.

Т. Г. Затоначкая

*доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економічної кібернетики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, завідувача
отделом финансово-экономического прогнозирования Научно-исследовательского
финансового института ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина*

Д. Е. Мартынович

*кандидат экономических наук, ассистент кафедры экономической кибернетики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Киев, Украина*

ИНСТИТУЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПУБЛИЧНЫХ ЗАКУПОК И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РОСТ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. В статье проанализированы современное состояние институционального обеспечения публичных закупок в Украине, механизмы оценки их эффективности и действующее профильное законодательство ЕС. Рассмотрены основные препятствия на пути повышения последней, среди которых уменьшение процента открытых торгов в пользу закупок у одного участника, сокращение доли публичных закупок в ВВП, низкий уровень присутствия иностранных компаний на соответствующем рынке Украины, ограниченный доступ к полной статистической ин-

формации о таких закупках и отсутствие механизмов оценки наилучшего тендерного предложения, что затрудняет анализ эффективности рынка. Представлены предложения по совершенствованию способа оценки экономии бюджетных средств во время осуществления публичных закупок путем установления качественных факторов при выборе лучшего варианта, степени конкуренции исполнителей в ходе закупок по секторам экономики, меры осуществления заказов и т. п. Построена модель, определяющая влияние объема таких закупок на экономический рост страны, в основе которой лежит расширенная производственная функция с учетом их объема. Данный подход позволит оценить прямые и косвенные экономические эффекты, рационально использовать государственные ресурсы и направлять их на приоритетные направления развития национального хозяйства. Обоснована целесообразность разработки и предоставления в свободный доступ механизмов выбора лучших предложений для различных процедур, учитывая ряд качественных показателей; снижения требований при выборе самого приемлемого варианта государственно-частного партнерства и поддержки заключения концессионных соглашений; содействия открытию рынка публичных закупок в рамках ассоциации с ЕС; облегчения доступа представителям малого и среднего бизнеса к участию в тендерах; воплощения инновационных решений в сфере публичных закупок.

Ключевые слова: государственная помощь, публичные закупки, эффективность публичных закупок.

В умовах економічної кризи та дефіциту державних фінансів питання раціонального розподілу й ефективного використання бюджетних коштів набуває першочергового значення. Державна допомога суб'єктам господарювання покликана стимулювати вітчизняних виробників і забезпечити розвиток стратегічних секторів української економіки.

Незважаючи на можливі негативні наслідки порушення конкуренції на певних національних ринках та чималі втрати бюджету, державна допомога практикується в багатьох країнах світу з метою підтримки стратегічних секторів економіки та задоволення нагальних суспільних потреб. В Україні наразі немає загальноприйнятої на макrorівні методики оцінки впливу інструментів такої допомоги на розвиток зазначених видів економічної діяльності, що зумовлює затяжну модернізацію підприємств різних форм власності й підтримку великих приватних підприємств. Як наслідок, порушується ринкова конкуренція та уповільнюються євроінтеграційні процеси, зростає боргове навантаження, відбувається спад вітчизняного виробництва тощо. У більшості випадків надання державної допомоги в нашій країні не дає бажаного ефекту, отже, є потреба в переосмисленні наявних наукових підходів щодо вибору й оцінки ефективності використання кожного окремого інструменту державної допомоги для певного пріоритетного сектору національної економіки.

Протягом останніх років робилися спроби здійснити економіко-математичне моделювання деяких інструментів державної допомоги та їх впливу на розвиток країни, проте практичної реалізації у вигляді методичних рекомендацій для державних органів влади вони не отримали. Відповідно, на часі розроблення методики, котра базуватиметься на сучасному економіко-математичному інструментарії та оперативних статистичних даних, що

дасть змогу оцінювати використання інструментів державної допомоги, аналізувати результати їх впровадження та обирати найкращий варіант для певних економічних умов. Наукове обґрунтування надання державної допомоги на основі економіко-математичних моделей та економетричних методів оцінки їхніх параметрів сприятиме підвищенню прозорості й ефективності державної допомоги в Україні.

Розглянемо детальніше один із видів державної допомоги – публічні закупівлі. Всі країни світу використовують їх як дієвий інструмент системи державної допомоги для забезпечення соціально-економічного розвитку, обсяги котрих становлять у середньому від 10 до 25 % ВВП [1]. Нагальність змін у сфері публічних закупівель спричинена необхідністю запобігання нецільовим витратам бюджетних коштів, зменшення наслідків кризових явищ, забезпечення конкуренції на ринку закупівель та браком інвестицій.

Дослідження системи публічних закупівель посідають важливе місце в працях видатних учених – як вітчизняних, так і зарубіжних. Серед них різні аспекти публічних закупівель, у т. ч. із використанням економіко-математичного апарату для їх аналізу, розкривають О. Мельников, В. Міняйло, Л. Федулова, Т. Херувимова [2–5] та ін. Нобелівський лауреат з економіки 2014 р. Ж. Тіроль присвятив свої дослідження аналізу ефективності таких закупівель [6]. На його думку, однією із причин втрати грошей при публічних закупівлях є непоінформованість про характеристики агента, внаслідок чого є високий ризик помилки у визначенні умов договору. Запобігання хоча б частині таких втрат у певних секторах економіки шляхом ефективної організації контрактів за інших рівних умов може обернутися виграшем для суспільства.

На сьогодні в науковій літературі недостатньо представлені методи оцінки ефективності публічних закупівель в Україні, що вимагає глибокого дослідження цього питання та врахування досвіду розвинутих країн у окресленій сфері.

Метою статті є аналіз трансформаційних перетворень інституційного забезпечення публічних закупівель та оцінка ефективності останніх як інструменту державної допомоги секторам національної економіки.

Прикладом успішного використання публічних закупівель для розвитку й забезпечення конкурентоспроможності економіки є фармацевтичний ринок у США, котрий становить близько 40 % світового ринку та у 2014 р. оцінювався в 365 млн дол. [7]. За допомогою публічних закупівель американський уряд придбаває великі партії лікарських препаратів для певних категорій населення [8]. Саме завдяки вдало організованій системі державної підтримки цього сектору фармацевтичний ринок США набув такого розвитку.

Отже, від ефективності публічних закупівель залежить успіх функціонування більшості секторів економіки. Відповідно, актуалізується питання вдосконалення системи публічних закупівель та підвищення ефективності використання державних коштів для забезпечення українського суспільства якісними товарами й послугами.

Очікується, що з 2014 р., після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, Україна стандартизуватиме процеси публічних закупівель за європейськими принципами, зокрема в частині законодавства. На зближення з базовими директивами Співтовариства, такими як 2014/24/ЄС, 2014/25/ЄС, 89/665/ЄС (зі змінами від 2007 р. згідно з Директивою 2007/66/ЄС), 92/13/ЄС (зі змінами від 2007 р. відповідно до Директиви 2007/66/ЄС), 2009/81/ЄС, 2014/23/ЄС, 2014/55/ЄС, нашій країні надається близько чотирьох років [9].

В Україні здійснення публічних закупівель контролюється чотирма органами державної влади (рис. 1). Дублювання ними функцій спричиняє не-ефективність управлінських рішень щодо публічних закупівель та знижує оперативність розв'язання проблем [5].

У 2016 р. було проведено реформу процесу публічних закупівель. Зокрема, набрав чинності Закон України “Про публічні закупівлі”, котрий передбачає перехід на електронну систему ведення торгів публічних закупівель “ProZorro” [10]. Серед основних принципів, закріплених цим законом, – відсутність дискримінації, добросовісна конкуренція, максимальна економія, ефективність, об'єктивна оцінка тендерних пропозицій. Очікується, що реформування забезпечить зниження рівня корупції, прозорість тендерів і створення конкурентного середовища на ринку публічних закупівель. При цьому варто наголосити, що публічні закупівлі повинні сприяти економічному розвитку країни та діяти в рамках національної безпеки.

Того ж року Україна приєдналася до угоди Світової організації торгівлі GPA (*Agreement on Government Procurement*), отримавши вихід на іноземні

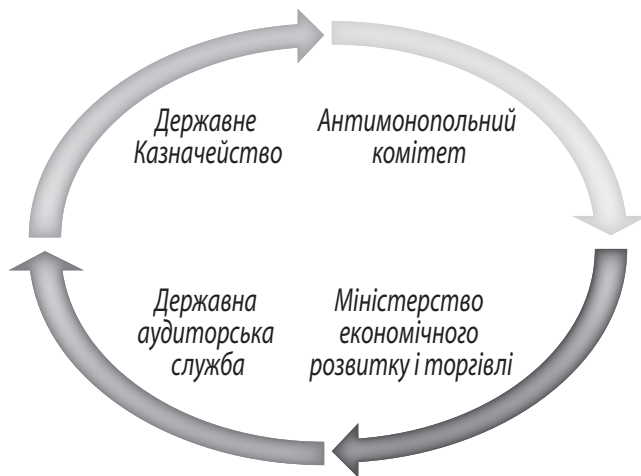

Рис. 1. Основні органи державної влади, що контролюють публічні закупівлі в Україні

Складено за: Про публічні закупівлі: закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19>; Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 № 43. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF>.

ринки публічних закупівель США, ЄС, Канади, Японії та інших членів СОТ. Така угода дає низку переваг – відтепер не потрібно витрачати кошти на маркетинг, налагоджувати зв'язки з іноземними підприємствами, відкривати фірми за кордоном тощо. Водночас доведеться долати серйозні перешкоди, такі як мовний бар'єр, висока конкуренція з якісними іноземними товарами/послугами, недостатня обізнаність із законодавством країн – членів СОТ [11].

У 2016 р. понад половину (58,34 %) закупівель проводилися за допомогою переговорних процедур [12] (табл. 1). Між тим у Законі України “Про публічні закупівлі” наголошується, що така процедура має використовуватися лише як виняток, а не в більшості випадків [10].

Як бачимо з табл. 1, частка відкритих торгів упродовж 2011–2016 рр. зменшилася майже вдвічі, що призводить до підвищення частки неконкурентних процедур із 42,56 % у 2015 р. до 58,34 % у 2016 р. Варто зауважити, що частково відсутність конкуренції зумовлена необхідністю закуповувати комунальні послуги в монополістів. Разом із тим відзначається істотне зниження конкуренції на вітчизняному ринку публічних закупівель, що укорінює корупційні схеми. Порівняти результати публічних закупівель у одного учасника в Україні та державах ЄС дає змогу рис. 2. Очевидно, що при зростанні частки публічних закупівель у одного учасника підвищується рівень корупції. Так, країнам Центральної та Східної Європи властиві більші показники корупції та кількості укладених державних контрактів із одним учасником, ніж країнам Західної Європи. Україна не стала винятком із цього правила: за частки закупівель у одного учасника 43 % загального числа контрактів показник сприйняття корупції становив 27 у 2015 р.

Переможці тендерів можуть бути обрані за ціною або комбінацією кількісних і якісних характеристик. У країнах ЄС за комбінованими критеріями оцінюється 70 % контрактів [13]. Так, відповідно до підходів визначення ефективності публічних закупівель, наведених у EU Public Procurement Rules 2016 [14], контракти повинні являти собою “найбільш економічно вигідні тендери” (ЕМАТ), що базуються на підході “ефективності витрат”.

Таблиця 1. Структура публічних закупівель в Україні у 2011–2016 рр., %

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016**
Відкриті торги	72,00	53,45	45,56	42,99	47,76	33,53
Двоступеневі торги	0,17	0,06	0,02	0,01	0,01	0,02
Запити цінових пропозицій	14,06	9,03	8,89	9,24	9,55	7,88
Попередня кваліфікація учасників	0,20	0,16	0,13	0,16	0,12	0,23
Закупівлі в одного учасника / переговорна процедура закупівлі*	13,57	37,32	44,40	47,60	42,56	58,34

* З 2015 р. заміна закупівлі в одного учасника на переговорну процедуру закупівлі.

** Дані за I кв.

Складено за даними Державної служби статистики України станом на 09.09.2016 (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

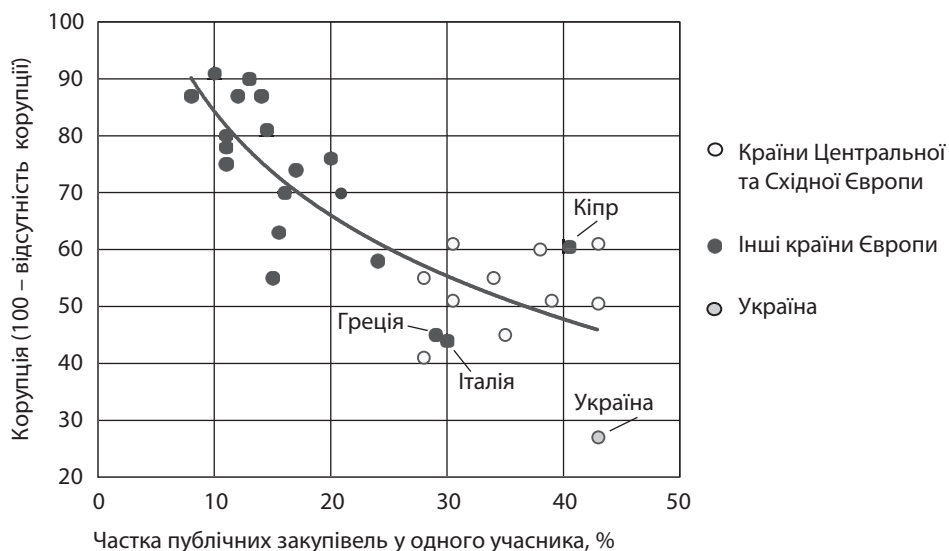

Рис. 2. Залежність корупції від частки публічних закупівель у одного учасника, 2015 р.

Побудовано за: Government contracting is growing less competitive, and often more corrupt. URL: <http://www.economist.com/news/europe/21710315-government-contracting-growing-less-competitive-and-often-more-corrupt-rigging-bids>.

Такий спосіб ґрунтується на оцінюванні певних витрат протягом життєвого циклу продукту, послуги чи робіт, наприклад пов'язаних із придбанням; використанням (приміром, споживання енергії); технічним обслуговуванням; утилізацією (зокрема, збір і переробка); екологією (наприклад, викиди парникових газів або інших забруднюючих речовин). Окрім того, пропонується брати до уваги організацію (умови праці та охорони здоров'я), кваліфікацію й досвід персоналу, призначеного для виконання контракту.

Отже, система оцінки ефективності публічних закупівель в Україні має включати аналіз зацікавленості потенційних виконавців проекту, контрактів (кваліфікації та досвіду персоналу, умов праці, дисципліни здійснення контрактів тощо), витрат на їх обслуговування, що включають трансакційні витрати, терміни виконання, витрати зв'язку з використанням, технічним обслуговуванням, гарантії якості, утилізацію, екологічні показники тощо.

Базуючись на існуючих підходах до оцінки ефективності публічних закупівель, застосуємо апарат виробничої функції для кількісного вимірювання впливу таких закупівель на економічне зростання країни. Слід зазначити, що подібний підхід використовувався в дослідженні [15] за даними по Південно-Східній Європі, проте автори аналізували вплив бюджетних видатків загалом на економічний розвиток. У нашому ж випадку основна увага приділена саме показнику публічних закупівель.

Вибіркова регресійна функція має вигляд:

$$\log(Y_t) = 5,76 + 0,2 \cdot \log(K_t) + 0,46 \cdot \log(L_t) - 0,05 \cdot \log(G_t) - 0,17 \text{ crisis}, \quad (1)$$

де Y – ВВП, млн грн;

K – капітальні інвестиції, млн грн;

L – фонд заробітної плати, млн грн;

G – обсяг публічних закупівель, млн грн;

$crisis$ – фіктивна змінна, яка позначає фінансову кризу IV кв. 2008 р. та I кв. 2009 р.

Припускається, що обсяг публічних закупівель впливає на підвищення показника виробництва в країні. Для побудови моделі використано квартальні дані 2007–2016 рр. Державної служби статистики [12] та Державної казначейської служби України [16] у цінах I кв. 2007 р. Результати оцінки моделі (1) наведені в табл. 2.

Регресія є адекватною, коефіцієнти моделі – значимими, критерій Дарбіна – Уотсона підтвердив відсутність автокореляції залишків у регресії (див. табл. 2). За допомогою тесту Вайта визначено гомоскедастичність, тесту Чоу – відсутність структурних зрушень у моделі в критичних точках. Коефіцієнт детермінації регресії 0,84 засвідчує високу залежність варіації залежної змінної від варіації незалежних змінних. Результати моделі (1) вказують не лише на неефективність чинної практики публічних закупівель в Україні, а й на те, що вони не створюють стимулів для зростання ВВП країни: за збільшення змінної обсягу публічних закупівель на 1 % спостерігається зменшення ВВП на 0,05 %. Відповідно, здійснення публічних закупівель в Україні зумовлює потребу в переосмисленні механізму їх проведення з урахуванням якісних характеристик та економіко-математичних моделей впливу на виробництво в країні.

У результаті проведеного нами дослідження виявлено основні перешкоди на шляху підвищення ефективності публічних закупівель в Україні, якими є: зменшення частки відкритих торгів на користь закупівель у одного учасника; мала частка іноземних компаній на вітчизняному ринку публічних закупівель; обмежений доступ до відповідної статистичної інформації та непрозорість механізмів оцінювання найкращої тендерної пропозиції, що ускладнює аналіз ефективності ринку. Обґрунтовано необхідність під-

Таблиця 2. Оцінювання параметрів моделі

Змінні	Коефіцієнти	t-Statistic	Prob t-Statistic
Залежна змінна $\log(Y_t)$, 2007q1–2016q2, 38 спостережень			
Constant	5,76	2,37	0,0000*
$\log(K_t)$	0,20	6,79	0,0000**
$\log(L_t)$	0,46	4,94	0,0000**
$\log(G_t)$	–0,05	–2,32	0,0184*
$crisis$	–0,17	–3,60	0,0000**
$R^2 = 0,84$; $F-stat = 44,19$ [0,0000]; $DW = 1,48$.			

Примітка. * та ** означають відхилення нульової гіпотези за рівня значимості 5 і 1 % відповідно.

Розраховано авторами.

вищення ефективності публічних закупівель в Україні шляхом врахування якісних факторів при виборі найкращої пропозиції, ступеня конкуренції за секторами економіки, міри виконання замовлень тощо.

Наведена економіко-математична модель, в основу якої покладено апарат виробничої функції, дає змогу провести кількісну оцінку впливу обсягів публічних закупівель на економічне зростання країни. Регресія, що показує вплив обсягу публічних закупівель на ВВП, підтвердила неефективність чинного механізму закупівель. Зазначений підхід дає можливість оцінити прямі й непрямі економічні ефекти, раціонально використовувати державні ресурси та спрямовувати їх на пріоритетні напрями розвитку національної економіки.

З огляду на викладене, рекомендується прискорити гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами у сфері публічних закупівель; розробити та надати у вільний доступ механізми вибору найкращих пропозицій для різних процедур, враховуючи низку якісних показників; знизити вимоги під час вибору оптимального варіанта на засадах державно-приватного партнерства та підтримувати укладення концесійних угод; створити умови для відкриття ринку публічних закупівель у рамках асоціації з ЄС; забезпечити доступ представникам малого й середнього бізнесу до участі в тендерах, сприяти втіленню інноваційних рішень у сфері публічних закупівель.

Список використаних джерел

1. Public procurement in a nutshell / European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/public-procurement/>.
2. Мельников О. Оптимізація процедур проведення конкурсних торгів. *Ефективність державного управління*. 2012. № 30. С. 422–430.
3. Міняйло В. П. До питання оцінки ефективності державних закупівель. *Економічні науки*. Сер.: облік і фінанси. 2010. № 7 (25). Ч. 2. С. 305–313.
4. Федулова Л. І., Харченко Г. А. Державні закупівлі як засіб стимулювання інноваційної діяльності. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 3 (20). С. 69–75.
5. Херувимова Т. Государственные закупки в Украине: что изменилось и каких изменений ожидать. URL: <http://www.ictsd.org/>.
6. Tirole J. The Theory of Industrial Organization. Cambridge, MA: MIT Press, 1988. 479 p.
7. Statistics and facts about the Pharmaceutical Industry in the U.S. URL: <https://www.statista.com/topics/1719/pharmaceutical-industry/>.
8. Cauchi R. State Pharmaceutical Assistance Programs. URL: <http://www.ncsl.org/research/health/state-pharmaceutical-assistance-programs.aspx>.
9. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС. URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives-Compendium_UKR.pdf.
10. Про публічні закупівлі: закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
11. Малолитнева В. Участие в госзакупках ЕС. Сложно, но возможно. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2015/08/28/7037458/>.
12. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Public procurement in Europe. Cost and effectiveness / European Commission. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/modernising_rules/cost-effectiveness_en.pdf.

14. EU Public Procurement Rules 2016. URL: <http://www.iclg.co.uk/practice-areas/public-procurement/public-procurement-2016/eu-public-procurement-rules>.

15. Alexiou C. Government Spending and Economic Growth: Econometric Evidence from the South Eastern Europe (SEE). *Journal of Economic and Social Research*. 2009. No. 11(1). P. 1–16.

16. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://treasury.gov.ua/main/>.

References

1. European Commission. (n. d.). *Public procurement in a nutshell*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/public-procurement/>.

2. Mel'ny'kov, O. (2012). Opty'mizaciya procedur provedennya konkursny'kh torhiv [Optimization of competitive bidding procedures]. *Efekt'yvnist' derzhavnoho upravlinnya* [Efficiency of public administration], 30, 422–430 [in Ukrainian].

3. Minyajlo, V. P. (2010). Do py'tannya ocinky' efekty'vnosti derzhavny'kh zakupivel' [On the question of evaluating the effectiveness of public procurement]. *Ekonomichni nauky* [Economics], 7 (25), Vol. 2, 305–313 [in Ukrainian].

4. Fedulova, L. I., Kharchenko, H. A. (2011). Derzhavni zakupivli yak zasib sty'mulyuvannya innovacijnoyi diyal'nosti [Public procurement as a means of fostering innovation]. *Stratehichni priory'tety* [Strategic priorities], 3 (20), 69–75 [in Ukrainian].

5. Kheruvimova, T. (2014, October 24). *Gosudarstvenny'e zakupki v Ukraine: chto izmenilos' i kakikh izmenenij ozhidat'* [Public procurement in Ukraine: what has changed and what changes to expect]. Retrieved from <http://www.ictsd.org/> [in Russian].

6. Tirole, J. (1988). *The Theory of Industrial Organization*. Cambridge, MA: MIT Press.

7. The Statistics Portal. (n. d.). *Statistics and facts about the Pharmaceutical Industry in the U.S.* Retrieved from <https://www.statista.com/topics/1719/pharmaceutical-industry/>.

8. Cauchi, R. (n. d.). *State Pharmaceutical Assistance Programs*. Retrieved from <http://www.ncsl.org/research/health/state-pharmaceutical-assistance-programs.aspx>.

9. European Union. (n. d.). *Harmonizaciya sy'stemy' derzhavny'kh zakupivel' v Ukrayini zi standartamy'* YeS [Harmonization of public procurement system in Ukraine with EU standards]. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives-Compendium_UKR.pdf [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *Pro publichni zakupivli* [About public procurement] (Act No. 922-VIII, December 25). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19> [in Ukrainian].

11. Malolitneva, V. (2015, August 28). *Uchastie v goszakupkakh ES. Slozhno, no vozmozhno* [Participation in public procurement of the EU. Difficult, but possible]. Retrieved from <http://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2015/08/28/7037458/> [in Russian].

12. Official website of State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

13. European Commission. (n. d.). *Public procurement in Europe. Cost and effectiveness*. Retrieved from http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/modernising_rules/cost-effectiveness_en.pdf.

14. International Comparative Legal Guides. (n. d.). *EU Public Procurement Rules 2016*. Retrieved from <http://www.iclg.co.uk/practice-areas/public-procurement/public-procurement-2016/eu-public-procurement-rules>.

15. Alexiou, C. (2009). Government Spending and Economic Growth: Econometric Evidence from the South Eastern Europe (SEE). *Journal of Economic and Social Research*, 11(1), 1–16.

16. Official website of State Treasury Service of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <http://treasury.gov.ua/main/> [in Ukrainian].